

lemektedir (IV, 113-115; Irak makamında-ki durağın notası da aynı sayfalarda yer almaktadır; durağın notası için ayrıca bk. a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salat-Durak*, s. 41-42).

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet, *Tarih*, II, 180; *Sicill-i Osmânî*, I, 411, 412; Subhi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1940, IV, 113-115; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945, s. 41-42; "Mehmed Emin Efendi, Kazasker", *TA*, XXIII, 408; Öztuna, *BTMA*, II, 40-41.

HASAN AKSOY

MEHMED EMİN EFENDİ,

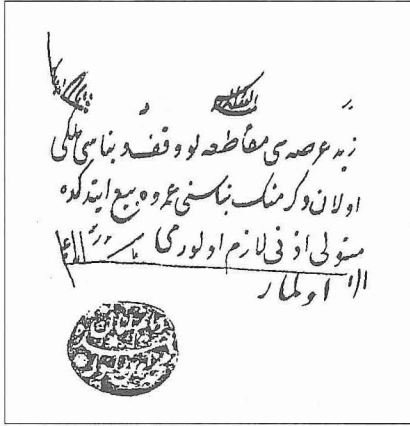
Sâlih efendizâde

(ö. 1191/1777)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1117'de (1705) Edirne'de doğdu. II. Mustafa'nın Anadolu kazaskerliği pâyesiyile imâmı olan Topkapılı Sâlih Efendi'nin oğludur. Miyop olması sebebiyle gözlük kullandığı için Camgöz lakabıyla da anılır. Tahsilini medresede ve özel hocalardan tamamladıktan sonra on beş yaşında müderris oldu (1132/1720). Çeşitli müderrislik ve kadılıklarda bulundu. 1160'ta (1747) Selânik, 1166'da (1753) Şam, 1171'de (1758) Medine, 1174'te (1761) İstanbul kadısı oldu.

1181'de (1767) önce Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı, 1184'te (1770) bilfiil kazaskerliğe getirildi. 1188'de (1774) Rumeli kazaskeri oldu. Bu görevdeyken 29 Cemâziyelevvel 1189'da (28 Temmuz 1775) İvazpaşazâde İbrâhim Beyefendi yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi. Bir yıl dört ay bu görevde kaldıktan sonra idaredeki gevşekliği, hatta kendi maiyetindekilere bile söz geçirememesi sebebiyle 19 Şevval 1190'da (1 Aralık 1776) azledildi ve İstanbul'dan uzaklaştırılarak Bursa'ya gönderildi. 4 Muharrem 1191'de (12 Şubat 1777) vefat etti ve Emîr Buhârî Camii hazînesine defnedildi. Şem'dânizâde Süleyman Efendi, onun 130 mülâzımın müderrislik imtihanı sırasında azledilip Üsküdar'daki konağına nakledildiğini, azil sebebinin çok olduğunu, artık mûsamaha gösterilir tarafı kalmadığını, adamlarının uygunsuz işler yaptıklarını ifade eder (*Mûri't-tevârih*, III, 43). Diğer kaynaklarda cömertliği, dostlarına ve fakirlere yardımı, ayrıca vefakâr tavırlarıyla anılır. Çarşamba'da Murad Molla Tekkesi'ne "nân-bahâ" ve "hatm-i hâcegân" ücretleri, Topkapı'da evinin yakınındaki Ahmed Paşa Camii görevlilerine ücretler ve medresede kalan-

Sâlih efendizâde Mehmed Emin Efendi'nin mühürlü fetvası (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 545)

lara yine nân-bahâ adıyla vakıflar tahsis ettiği bilinmektedir.

Bazı kaynaklarda yemek meraklısı olduğu, zaman zaman padişah için de yemek hazırlayıp gönderttiği belirtilir. Devlet memurlarının ramazan ayında Bâbiâli'deki iftarlarının ertesi günü şeyhülislâm konağında iftara katılmaları onun döneminde âdet haline gelmiştir. Kendisinin oldukça muğlak ibareli on beş varaklık yazma halinde bir biyografi risâlesi bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3380). Kaynaklarda herhangi bir eserinden bahsedilmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Salihzâde Muhammed Emin Efendi Terce-me-i Hali, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3380; Şem'dânizâde, *Mûri't-tevârih* (Aktepe), III, 43; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 106; Cevdet, *Tarih*, II, 48-49; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 543-545 (iki fetva örneği); Danişmend, *Kronoloji*, V, 144.

MEHMET İPŞİRLİ

MEHMED EMİN PAŞA, Kıbrıslı

(1813-1871)

Osmanlı sadrazamı.

Kıbrıs'ın Baf kazasında doğdu. Babası Hazine-i Hümayun kethüdâsı Mehmed Emin Efendi'nin kardeşi Hüseyin Efendi'dir. Amcası sayesinde İstanbul'a giderek Enderun'da Hazine Odası'na kabul edildi. Hassa 4. Alayı'nın 2. Taburu'nda yüzbaşı olarak askerliğe başladı ve Mâbeyn-i Hümayun Karakolu'na verildi. 1833-1834 yıllarında Londra ve Paris'te eğitimine

devam etti. Dönüşünde kolağası oldu. Hassa Ordusu'nun 5. Alayı'nın 2. Taburu'nda binbaşı olarak görevlendirildi. Fakat öğrenimini tamamlamak ve Osmanlı talebelerine nezaret etmek için tekrar Paris'e gönderildi. Sultan Abdülmecid'in cülûsunda (1839) İstanbul'a geldi. Miralay rütbesine yükselerek Tophane'ye, oradan da mirlivâlikla Tophane Meclisi üyeliğine getirildi (1839-1840). Başarılı hizmetleriyle sultanın dikkatini çekince Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'ye tayin edildi (1840). Burada iken bir süre redif askeri celbi için Sinop, Kastamonu, Bolu ve Ankara'ya gitti. Ancak 1843 tensikatında mülkiye hizmetlerinde kullanılmak üzere mirlivâlik rütbesi mîr-i ümerâliğa dönüştürülünce altı ay kadar açıkta kaldı. Aralık 1844 tarihinde tekrar fiilî göreve çağrılarak Akkâ Kalesi kumandanlığına ve bir yıl sonra Kudüs mutasarrıflığına gönderildi. 1846'da mîr-i mîrânlık rütbesine yükseltildi. Fakat 1847'de azledilip altı aylık bir bekleme süresinin ardından rütbesiyle bağdaşmayan bir görev olan Tırnova kaymakamlığına tayin edilince istifa etti.

Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa'nın himmetiyle oldukça önemli bir görev olan Belgrad muhafızlığına tayin edildiye de bir ay gibi kısa bir süre sonunda bu görevinden alındı (1848). İki ay bekle-dikten sonra Tırhala mutasarrıflığına tayini çıktı. Ancak göreve başlamadan -yine Ahmed Fethi Paşa'nın yardımıyla- vezir rütbesiyle taltif edilerek Londra sefâretine gönderildi. Londra'da bulunduğu sırada Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya geldiği Macar mültecileri sorununun çözümünde önemli rol üstlendi. Bu sırada Halep'te çıkan isyanın Mehmed Emin Paşa gibi tecrübeli bir asker tarafından bastırılabilceği düşünüldüğünden merkeze çağrıldı ve Halep valiliğine gönderildi (1850). Burada isyanı bastırdı ve asayiş sağladı. Onu çekemeyenler tarafından Girit valiliğine tayin gerekçesiyle İstanbul'a davet edilince istifa etti. Ertesi yıl Şam civarında çıkan karışıklıkları bertaraf etmek için kendisine ihtiyaç duyulması üzerine tekrar aslî görevine çağrıldı ve Arabistan ordusu müşirliğine tayin edildi (1851). Böylece ordunun en üst rütbesine ulaşmış oldu. Ancak bütün iyi niyetine ve gayretlerine rağmen karışıklıkları önleyemeyince görevinden alındı (1853) ve birkaç ay bekle-dikten sonra Edirne valiliğine gönderildi. 1854 yılı başlarında cehaleti ve tedbirsizliği yüzünden Osmanlı donanmasını Sinop'ta Ruslar tarafından yakılmasına sebep olan Mahmud Paşa-

nın yerine kaptan-ı deryâliğe getirildi; dört ay bu görevde kaldı.

Mustafa Reşid Paşa'nın teklifiyle sadrazamlığa getirilen Mehmed Emin Paşa (29 Mayıs 1854), Kırım Harbi'ne karşı çıkması ve Hariciye Nâzırı Reşid Paşa ile anlaşmazlığa düşmesi yüzünden beş ay yirmi beş gün sonra görevinden alındı (23 Kasım 1854). 1855'te tekrar göreve çağrılarak Meclis-i Âlî-i Tanzimat reisi oldu. Sadrazam Âlî Paşa'nın Paris Konferansı'na katılması üzerine sadâret kaymakamlığına getirildi (1856). Aynı yıl Çar II. Aleksandr'ın cülûsunu tebrik etmek ve Rusya ile Kırım Harbi yüzünden kesilen ilişkileri tekrar başlatmak için Meclis-i Tanzimat reisliği uhdesinde olarak fevkalâde büyükelçi sıfatıyla Rusya'ya gönderildi. Rus başşehirinde çar tarafından kendisine "Karakartal" nişanının birinci rütbesi verildi. Saint Petersburg'da Osmanlı Devleti'nin dâimî büyükelçiliğini yeniden oluşturduktan ve müzakerelerde Osmanlı Devleti'nin isteklerini büyük ölçüde kabul ettirdikten sonra İstanbul'a döndü.

Mehmed Emin Paşa, yönetim kademelelerindeki çekişmelerden ve özellikle Fransız taraftarı olarak İngiltere yanlısı Mustafa Reşid Paşa ile girdiği polemiklerden fazlasıyla zarar gördü. 1857 Ağustosundan itibaren iki yıl boyunca âdeta bir görevden diğerine sürgün edilerek yıpratılmaya ve zayıflatılmaya çalışıldı. Meclis-i Tanzimat reisliğinden Mecâlis-i Âliye, oradan tekrar Meclis-i Tanzimat reisliğine, oradan ikinci defa kaptan-ı deryâliğe ve tekrar Mecâlis-i Âliye'ye tayin edildi. Rakiplerinin kendisini İstanbul'dan uzaklaştırmak için büyükelçilikle Paris'e göndermeyi düşündükleri ve bunu kendisine teklif ettikleri bir sırada ikinci defa sadârete getirildi (18 Ekim 1859). Padişah, Mehmed Emin Paşa'dan devletin içinde bulunduğu ekonomik buhranla bütçe açığı sorununu halletmesini bekliyordu. Ancak

paşa, devlet memurlarının maaşını düşürmek ve rüşvetin kökünü kazımak gibi icraatlara başvurunca kendisine yönelik muhalefet arttı. Buna rağmen düşündüğü ıslahatı yapmak için kararlı ve ısrarlı bir şekilde görev yapmaktan çekinmedi. Hatta bu konuda padişahla tartışmaktan bile kaçınmayan paşanın padişahın o sırada hayatta olmayan validesini irtikâpla suçlaması altmış altı gündür yürüttüğü görevinden azledilmesine yol açtı (23 Aralık 1859). Ancak devlette işlerin iyice kötüye gitmesi, iktisadî ve siyasi buhranın kritik bir durum alması üzerine üçüncü defa sadârete getirildi (28 Mayıs 1860). Bu görevi sırasında Rumeli'de hristiyanların zulme uğradığı yolundaki Rus iddialarını araştırmak amacıyla kurulan komisyonun müfettişliğini de uhdesine aldı. Batılîlar'ın ısrarıyla başladığı teftiş görevini tamamlayarak İstanbul'a döndü. Abdülaziz'in cülûsundan (25 Haziran 1861) sonra da sadrazam olarak kaldı. Mehmed Emin Paşa, öncelikle idarî ve malî ıslahatın yapılmasına taraftar iken padişah asker tanzimi ve donanmanın ikmalî işlerine öncelik vermek istiyordu. Fikirlerinin yeni padişahın görüşleriyle uyuşmaması yüzünden görevinden azledildi (7 Ağustos 1861) ve ikinci defa Edirne valiliğine gönderildi. Üç yıl kadar burada hizmet verdikten sonra Mecâlis-i Âliye'ye tayin edildi (1865). Ertesi yıl yeni kurulan Meclis-i Âlî-i Hazâin'e, ardından Meclis-i Ahkâm-ı Adliyye'nin başkanlığına getirildi. Bu görevi yürüttüğü sırada kendisine Murassa' Osmânî nişanı verildi. 1867'de Meclis-i Vâlâ başkanlığından ayrılan paşa 9 Eylül 1871 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Mezarı Sultan Mahmud Türbesi bahçesinde dir.

Bilgili, gayretli, sadık, dürüst ve sözünü sakınmayan bir kişi olarak tanınan Mehmed Emin Paşa'nın Fransızca, İngilizce ve Rumca gibi Batı dilleri yanında Arapça da bildiği belirtilir. Devlet işlerinde ihmal ve disiplinsizliğe, ayrıca hediye kisvesi altında bile olsa rüşvet alınmasına tahammülü yoktu. Bunun yanında sert yaratılışlı, şüpheli ve sabırsız kişiliğiyle dikkati çeker. Önemli görevlerde bulunmasına rağmen servet sahibi olamamış, hatta borçlu ölmüştür. Osmanlı Devleti'ndeki iktisadî buhran ve siyasi meselelerin öncelikle idarî ve malî ıslahatlarla çözümlenebileceğine inanmış ve Fransa tecrübesini rehber edinmiştir. Bazı Batılı yazarlar onun reformcu değil tutucu bir kişi olduğunu söyler. Aslında bu kanaatin oluşmasında onun aile hayatının rolü bu-

lunmaktadır. Mehmed Emin Paşa, Paris'e ikinci gidişinde sonradan Melek adını alan Katolik bir dul hanımla evlenmişti. Tarihçiler Melek Hanım'ı konumunu "yarı Fransız, çeyrek Grek ve çeyrek Ermeni" menfaatleri için kullanmakta hayli ustalaşmış bir kadın olarak nitelendirmektedir. Melek Hanım, Mehmed Emin Paşa'dan boşandıktan sonra tekrar Katolikliğe dönmüş ve paşadan olma kızını da aynı yola sürüklemiştir.

Bir Kıbrıslı olarak doğduğu ada ile bağlarını koparmayan Mehmed Emin Paşa adanın kalkınması için bazı kararlar alınmasına vesile olmuştur. Bu hizmetleri arasında en önemlileri adayı özerk bir yapıya kavuşturarak Divân-ı Hümayun'a bağlı bir mutasarrıflık haline getirtmesi ve tohumluk hububatın adadaki tahıl ambarlarından teminine yetki vermesidir. Ayrıca Kıbrıslı gençlerin askerliklerini adada ve valiliğe bağlı birliklerde yapmasını sağlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, DÜİT, nr. 75-1/6, lef 3; nr. 75-1/37, lef 2; nr. 75-1/64, lef 4; *Sicill-i Osmânî*, IV, 300-301; Cevdet, *Ma'rûzât*, tür.yer.; a.mlf., *Tezâkir*, I-III, tür.yer.; *Mir'ât-ı Hakikat* (Miroğlu), s. 36, 177; Melek Hanım, *Haremde Mahrem Hatıralar* (trc. İsmail Yergüz), İstanbul 1996, tür.yer.; İbn-nülemin, *Son Sadrazamlar*, I, 83-100; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1947-54, V, 253; VI, tür.yer.; *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1963, VI, 3101-3102; Danişmend, *Kronoloji*², IV, tür.yer.; Reşat Kaynar, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Ankara 1985, tür.yer.; S. L. Poole, *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları* (trc. Can Yücel), Ankara 1988, s. 136, 144, 148, 160, 164, 165; R. H. Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform: 1856-1876* (trc. Osman Akınhay), İstanbul 1997, I, 118-127; Abdullah Saydam, "Osmanlıların Siyasi İhticallara Bakışı ya da 1849 Macar-Leh Mültecileri Meselesi", *TTK Belleten*, LXI/231 (1997), s. 339-385; "Mehmed Emin Paşa, Kıbrıslı", *TA*, XXIII, 409.

KEMAL ÇİÇEK

Kıbrıslı
Mehmed
Emin Paşa

MEHMET EMİN PAŞA,

Yağlıkcızâde

(ö. 1183/1769)

Osmanlı sadrazamı.

Receb 1136'da (Nisan 1724) İstanbul'da Elvan Çelebi Camii civarında doğdu (*Enveri Sâdullah Efendi Tarihi*, vr. 69^b). Babası ticaretle uğraşan, devrin önde gelen zenginlerinden yağlıkcı tüccarı Hacı Yûsuf Ağa'dır. Küçük yaşta babasının iş gezilerine katılarak Kâbe'yi ziyaret etti ve genç yaşta hacı oldu. 1157'de (1744) elçi olarak Hindistan'a gönderilen maliye tezkircisi Trabzonlu Sâlim Mehmed Efen-